

Εξομολόγηση και πνευματική πατρότητα (Ιωάννη Καρδάση)

/ [Ορθόδοξη πίστη](#)

Εισαγωγικά

Είναι γνωστόν, ότι η εξομολόγηση συγκαταλέγεται στα μυστήρια της Εκκλησίας ενιαίο και με δυο όψεις: 1/ την προσωπική μεταστροφή κάθε μέλους ή και ολόκληρου του λαού, από πράξεις αντίθετες προς το θείο θέλημα, δηλ. αντίθετες προς την κατά φύση ζωή κάθε μέλους, αλλά και ολόκληρου του σώματος και 2/ την εξουσία που έχει το ίδιο το Σώμα, ως κοινότητα ή διαμέσου χαρισματικού φορέα, που είναι ο Επίσκοπος και οι Πρεσβύτεροι, να δίνει άφεση αμαρτιών ύστερα από την εξομολόγησή τους. Η άφεση είναι γεγονός θεραπευτικό, γι' αυτό τα επιτίμια είναι ιαματικά. Ο μετανοών και εξομολογούμενος θεωρείται από την Εκκλησία, ως ασθενής που χρειάζεται ιατρεία. Η άφεση των αμαρτιών πηγάζει αποκλειστικά και μόνον από τη σταυρική θυσία του Κυρίου.

Αντίθετα, στον Παπισμό, είναι ένα από τα επτά μυστήρια, η δε άφεση αμαρτιών δίδεται από τους επισκόπους και πρεσβυτέρους. Η άφεση είναι γεγονός δικαιοῦκό, γι' αυτό τα επιτίμια είναι σωφρονιστικά. Ο μετανοών και εξομολογούμενος θεωρείται ως κατηγορούμενος για τις παραβάσεις των θεϊκών νόμων και η θεραπεία είναι σωφρονιστική. Η επικοινωνία με τον ιερέα δεν είναι προσωπική, αλλά απρόσωπη. Η άφεση των αμαρτιών γίνεται εδώ με τις μεσιτείες των αγίων ή άλλους παράγοντες (Ιωβηλαία κ.λπ.).

ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ

ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΠΑΤΡΟΤΗΤΑ

Το μυστήριο της εξομολογήσεως είναι το ξεβρώμισμα της ψυχής από τον οχετό των αμαρτημάτων, αφού έχει προηγηθεί η συναίσθηση της διάπραξης αυτών των αμαρτημάτων και έχει επέλθει αλλαγή του νου (μετάνοια). Το μυστήριο αυτό του ξεπλύματος των αμαρτημάτων και της συγχωρήσεώς των είναι ένας επαναβαπτισμός, που μπορεί να επαναληφθεί άπειρες φορές («εβδομηκοντάκις επτά»). Με την εξομολόγηση ο πιστός λαμβάνει τα χαρίσματα του αγίου Πνεύματος ως ενίσχυση στον πνευματικό του αγώνα για την απαλλαγή από τις προσωπικές αμαρτίες, για την προαγωγή της πνευματικής του ζωής και τελικά για τον αγιασμό.

Η ιερή εξομολόγηση ήταν πράξη γνωστή στην Παλαιά Διαθήκη (Λευϊτ. 5. 5-6. Αριθ. 5. 5-7. Παροιμ. 28. 13). Γι' αυτό και οι άνθρωποι προσέρχονταν στον Ιωάννη τον Πρόδρομο και εξομολογούνταν τις αμαρτίες τους, ενώ εκείνος πιστοποιούσε την μετάνοιά τους με το βάπτισμα (Ματθ. 3. 5-6. Μάρκ. 1. 4-5).

Η πράξη αυτή συνεχίσθηκε και στη χριστιανική Εκκλησία- «πολλοί των πιστευσάντων ήρχοντο εξομολογούμενοι τας αμαρτίας αυτών και φανερώνοντες τας πράξεις αυτών» (Πράξ. 18. 18) με αποτέλεσμα να συγχωρούνται από τους Αποστόλους, σύμφωνα με την υπόσχεση του Κυρίου, πως θα δινόταν στους Αποστόλους η εξουσία αυτή (Ματθ. 16. 19, 18. 18). Αυτό εκπληρώθηκε μετά την Ανάσταση του Χριστού. Η συγχώρηση δεν βασιζόταν φυσικά στη δύναμη των Αποστόλων, αλλά «εν τω αίματι» του Κυρίου (Ιω. 20. 21-23. Ιω. Α' 1. 7). Αλλά και ο Ιάκωβος στην επιστολή του λέει χαρακτηριστικά: «εξομολογείσθε αλλήλοις τα παραπτώματα» (5. 16)

Ο εξομολόγος χρησιμοποιείται ως όργανο, ως υπηρέτης του Χριστού και οικονόμος των μυστηρίων του Θεού (Κορ. Α΄ 4. 1. πρβλ. Τίτ. 1. 7, Ιω. Α΄ 1. 9 - 2. 2).

Στην αρχαία Εκκλησία, η εξομολόγηση γινόταν δημόσια στην ιερή σύναξη των πιστών, όπου βέβαια ήταν και το ιερατείο και ο επίσκοπος, ο οποίος έδινε την άφεση. «Όλους όσοι μετανοούν τους συγχωρεί ο Κύριος, εάν μετανοήσουν εις ενότητα Θεού και εις συνέδριον επισκόπου», λέγει χαρακτηριστικά ο άγιος Ιγνάτιος (Ιγν. Φιλαδ. 8. 1), ενώ η «Διδαχή» προτρέπει: «Εν Εκκλησία εξομολογήση τα παραπτώματά σου, και ου προσελεύση επί προσευχή σου εν συνειδήσει πονηρά, αύτη εστίν η οδός της ζωής» (Διδ. 4. 14).

Ο άγιος Κυπριανός τονίζει, πως ο αμαρτωλός γίνεται πάλι δεκτός στην εκκλησιαστική κοινωνία, δηλαδή στο μυστήριο της θείας ευχαριστίας «δια της επιθέσεως των χειρών του επισκόπου και του ιερατείου», αφού προηγουμένως εξομολογηθεί (Κυπρ. επιστ. 16. 2), δεν επιτρέπει την θεία κοινωνία σε κανένα, «εάν προηγουμένως ο επίσκοπος και το ιερατείο δεν επιθέσουν την χείρα επάνω του» (επιστ. 18. 2), η «άφεση», λέγει, που έγινε «δια των ιερέων» είναι «αρεστή στον Κύριο» (De lapsis 29).

Ο Ωριγένης θεωρεί σαν φυσικό επακόλουθο, «σύμφωνα με την εικόνα εκείνου που έδωσε την ιεροσύνη στην Εκκλησία, να αναδέχονται και οι λειτουργοί και ιερείς της Εκκλησίας τα αμαρτήματα του λαού και μιμούμενοι τον Διδάσκαλο, να παρέχουν στο λαό την άφεση των αμαρτιών» (Ωριγ. Εις Λευϊτ. Ομιλ. ν΄. 3).

Ο Μ. Βασίλειος αναφέρεται στην εξομολόγηση κατά την αποστολική Εκκλησία (Πράξ. 19. 18) και συμπεραίνει πως «είναι ανάγκη να εξομολογούμεθα τα αμαρτήματα εις τους εμπεπιστευμένους την οικονομίαν των μυστηρίων του Θεού» (Κορ. Α΄ 4. 1), επειδή και οι πρώτοι Χριστιανοί «εξομολογούντο εις τους αποστόλους, οι οποίοι και εβάπτιζον άπαντες» (Μ. Βασιλ. Όροι κατ' επιτ. 288).

Ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος αναφέρει για τους ιερείς: «Ενώ κατοικούν και περιφέρονται ακόμη εις την γην, ανέλαβον την διεύθυνσιν ουρανίων υποθέσεων με εξουσίαν που δεν έδωσεν ο Θεός ούτε εις τους αγγέλους, ούτε εις τους αρχαγγέλους. Δεν είπε πραγματικά προς τους αγγέλους, [όσα δέσετε εις την γην, θα είναι δεμένα και εις τους ουρανούς, και όσα λύσετε εις την γην, θα είναι λυμένα εις τους ουρανούς]... ο δεσμός όμως των ιερέων εγγίζει την ιδίαν την ψυχήν και διαβαίνει προς τους ουρανούς, και όσα ενεργούν κάτω οι ιερείς, τα επικυρώνει άνω ο Θεός. Ο Δεσπότης εγκρίνει την απόφασιν των δούλων. Μήπως δεν τους έδωσεν ολόκληρον την ουράνιον εξουσίαν; Τους είπεν: όποιων τας αμαρτίας κρατήσετε, θα είναι κρατημένοι» (Χρυσ. Περί Ιερωσ. Λόγος γ'. 5).

Η Ορθόδοξη λοιπόν Εκκλησία συνεχίζει αυτή την πρωτοχριστιανική παράδοση της εξομολόγησης ενώπιον του πνευματικού.

Η εξομολόγηση λοιπόν είναι ένα από τα μυστήρια της Εκκλησίας, κατά το οποίο ο εξομολογούμενος στον Επίσκοπο ή στον πρεσβύτερο μετά από ειλικρινή μετάνοια, λαμβάνει άφεση των μετά το βάπτισμα αμαρτιών του. Απαραίτητο στοιχείο του μυστηρίου είναι η ειλικρινής μετάνοια και η εξαγόρευση των αμαρτιών μπροστά στον πνευματικό, ο οποίος διαβάζει απολυτική ευχή για την άφεση των αμαρτιών, σύμφωνα με την εντολή του Κυρίου προς τους Αποστόλους (Ματθ. 6. 19, 18. 18, Ιω. 20. 23). Η μόνη μη συγχωρητική αμαρτία είναι η βλασφημία κατά του Αγίου Πνεύματος, δηλαδή η αμετανοησία (όπως στην περίπτωση της αίρεσης), ο δε πνευματικός μπορεί να επιβάλει επιτίμια για την αφύπνιση και την πνευματική αγωγή του εξομολογούμενου. Η τελετουργία του μυστηρίου ποικίλλει κατά περίπτωση, αλλά η εξαγόρευση των αμαρτιών και η απολυτική ευχή είναι τα απαραίτητα στοιχεία της.

Η εξομολόγηση γίνεται «κατ' ιδίαν», όχι δημόσια. Ουδείς αναγκάζεται να εξομολογηθεί με μάρτυρες, ενώπιον θεάτρου, δηλαδή ενώπιον πολλών. Αλλά και οι ιερείς δεν «δημοσιεύουν», δεν κοινοποιούν, όσους καταφεύγουν σ' αυτούς. Η συγχώρηση των αμαρτωλών γίνεται με διάκριση κρυφά. Στην εξομολόγηση ζητείται ομολογία των αμαρτημάτων και γι' αυτό μοιάζει με δικαστήριο, το οποίο είναι «αμάρτυρον», χωρίς παρουσία μαρτύρων. Προπαντός στο δικαστήριο αυτό δεν έχουμε τιμωρία («κολασμόν»), αλλά συγχώρηση (PG 50, 658-659). Είναι πολύ χαρακτηριστικό μάλιστα ότι ο Χρυσόστομος έκανε ειδική ομιλία «Περί του μη δημοσιεύειν τα αμαρτήματα των αδελφών» (PG 51, 353-364).

«Και δια τούτο βούλεται (= ο Θεός) σε ειπείν (= το αμάρτημα εξομολογούμενος), ουχ ίνα κολάσῃ, ἀλλ' ίνα συγχωρήσῃ. ουχ ίνα αυτός μάθῃ την αμαρτίαν –πας γαρ ο ειδώς;- ἀλλ' ίνα συ μάθῃς πόσον συγχωρεῖ χρέος..... Αν μη εἴπῃς του χρέους το

μέγεθος, ουκ επιγινώσκεις της χάριτος την υπερβολήν. Ουκ αναγκάζω, φησίν, εις μέσον ελθείν σε θέατρον και μάρτυρας περιστήσαι πολλούς. Εμοί το αμάρτημα ειπέ μόνω κατ' ιδίαν, ίνα θεραπεύσω το έλκος και απαλλάξω της οδύνης» (Εις τον πλούσιον και τον Λάζαρον 4: PG 48, 1012).

Ένα μέρος των αμαρτωλών θεραπεύονται με το κήρυγμα, που αναφέρεται ανώνυμα σε αμαρτωλούς και αμαρτίες: «Τους ερχομένους εις το ιατρείον τούτο (= εις τον ναό) ου δημοσιεύομεν ημείς (= όπως γίνεται στα κοινά ιατρεία, όπου τις πληγές τις βλέπουν πολλοί)..... ενταύθα δε ουχ ούτως, αλλά μυρίους ορώντες κάμνοντας (= υποφέροντες από αμαρτίες-πάθη) λανθανόντως ποιούμεθα την θεραπείαν αυτών. Ου γαρ εις μέσον άγοντες ημαρτηκότας, ούτω δημοσιεύομεν αυτών τα αμαρτήματα, αλλά κοινήν άπασι προθέντες την διδασκαλίαν, τω των ακρωμένων συνειδότι καταλιμπάνομεν..... Πρόεισι μεν ουν φανερώς ο λόγος, εις δε το εκάστου συνειδός εγκαθιζόμενος λανθανόντως και την παρ' εαυτού θεραπείαν παρέχει και πριν ή δημοσιευθήναι το νόσημα την υγιείαν πολλά ως επήγαγε» (Περί του μη δημοσιεύειν τα αμαρτήματα των αδελφών 3: PG 51. 356).

Όσον αφορά τους Κανόνες της Εκκλησίας, πράγματι υπάρχουν οι ΡΜΑ' της Καρθαγένης, όπου δεν επιτρέπεται στον ιερέα να κοινολογεί αμαρτήματα που δεν μπορεί να αποδείξει και οι ΛΔ' Μ. Βασιλείου και ΛΓ' Ιωάννη Νηστευτή, όπου δεν επιτρέπεται η κοινολόγηση αμαρτημάτων γυναικών. Όσον αφορά τη σχετική νεαρά του Ιουστινιανού, δεν την γνωρίζουμε, αλλά και εάν τη γνωρίζαμε θα είχε αξία μόνο για ιστορικούς λόγους, καθότι για την Εκκλησία οι κοσμικοί νόμοι θα πρέπει να είναι άνευ αξίας.

Από τα ανωτέρω καταφαίνεται, ότι οι Κανόνες που θεσπίστηκαν αφορούν παραινήσεις για μη δημοσιοποίηση εξαγορευμένων αμαρτημάτων, γιατί η δημόσια εξαγόρευση ήταν πρακτική της αρχαίας Εκκλησίας, η οποία σύντομα ατόνησε, γιατί παρουσιασθήκαν φαινόμενα αντεκδίκησης. Μια τέτοια παρόμοια τακτική ξαναζωντάνεψε τον 20ον αιώνα από τον άγιο Ιωάννη της Κροστάνδης, όπου μετά από άδεια της Ι. Συνόδου της Ρωσικής Εκκλησίας άσκησε την αρχαία αυτή πρακτική, όπου πριν από το «μετά φόβου Θεού.....» διέκοπτε τη θ. λατρεία προκειμένου για 10 περίπου λεπτά ο κάθε πιστός να εξαγορευθεί τα αμαρτήματά του στον διπλανό του (Ιακ. 5. 16) και ακολούθως από την Ωραία Πύλη εκφωνούσε τη συγχωρητική ευχή σηκώνοντας το επιτραχήλιό του, ενώ οι πιστοί έκυπταν την κεφαλή, κατά τη διάρκεια της εκφώνησης.

Το συμπέρασμα είναι, ότι δεν υπάρχει Κανόνας, που να επιβάλει επιτίμια σε ιερέα που θα κοινολογήσει εξαγορευθέντα αμαρτήματα, οι δε καταγραφές του Ι. Χρυσοστόμου είναι και παραμένουν παραινήσεις. Μόνον ο ΚΖ' κανόνας του αγίου Νικηφόρου του Ομολογητή λέγει, ότι ο Πνευματικός δεν πρέπει να φανερώνει τις

αμαρτίες των εξομολογουμένων και υπ' αυτήν την έννοια είναι ισχυρότερος των κανόνων του Μ. Βασιλείου, που αφορούν μόνον γυναίκες. Ο ΚΗ΄ του αγίου Νικηφόρου με την μη παραμονή των εξομολογηθέντων μετά την ευχή των κατηχουμένων, προφανώς δηλοποιεί εμμέσως στους υπολοίπους πιστούς το σοβαρό αμάρτημά του εξομολογηθέντα. Πάντως και ο ΚΖ΄ Νικηφόρου πάλιν προτρεπτικός (ή μάλλον αποτρεπτικός) είναι, δεν θέτει επιτίμιο στον Πνευματικό, ο οποίος κοινολογεί εξαγορευμένο αμάρτημα.

Όσον αφορά τις εξομολογήσεις σε πρεσβύτερους έχουμε πολλούς κανόνες της αρχαίας, αλλά και της μεταγενέστερης Εκκλησίας, που το οριοθετούν. Έτσι:

Οι εξομολογήσεις δεν γίνονται από κληρικούς χωρίς άδεια του Επισκόπου (λθ΄ Αποστολικός).

Η εξομολόγηση γίνεται σε πνευματικό και όχι σε μοναχό (ρβ΄ Πενθέκτης).

Επιείκεια σε αυτοπροαίρετα προσερχόμενο σε εξομολόγηση (κθ΄ Νικηφόρου)

Ο Επίσκοπος δύναται να αφορίσει εξομολογούμενο κλπ. (ρλβ΄ και ρλγ΄ Καρθαγένης).

Επιτίμια κατά την εξομολόγηση (κη΄ Νικηφόρου).

Πότε μετά την εξομολόγηση γίνονται δεκτοί στη θ. κοινωνία (β΄ Λαοδίκειας).

Συμβουλές του εξομολόγου (κη΄ Νικηφόρου).

Ως προς την πνευματική πατρότητα έχουμε να καταθέσουμε τα εξής:

Η προσωνυμία πατέρας δίνεται αποκλειστικά στον Θεό: «και πατέρα μη καλέσητε υμών επί της γης. εις γαρ εστιν ο πατήρ υμών, ο εν τοις ουρανοίς» (Ματθ. 23.9). Στους ανθρώπους, μόνον κατά χάρη δίνεται αυτή η προσωνυμία. Είτε δίνεται στον φυσικό γεννήτορα, είτε στον πνευματικό αναγεννητή.

Ο πνευματικός πατέρας είναι ο λειτουργός του μυστηρίου της μετανοίας και με την διακονία του αυτή βοηθάει στην αναγέννηση του αμαρτωλού. Όπως ο φυσικός πατέρας μας φέρνει στη ζωή, έτσι και ο πνευματικός πατέρας μας αναγεννάει, μας εισάγει στην κοινωνία της Εκκλησίας και μας χαρίζει την δυνατότητα να ζήσουμε την «εν Χριστώ ζωή».

Ο πνευματικός πατέρας ως λειτουργός της μετανοίας πρέπει να έχει χαρίσματα, για να μπορεί να επιτελεί το ψυχοσωτήριο έργο του. Τέτοια είναι:

1.- Η αγιότητα του βίου του.

Πρέπει να βρίσκεται τουλάχιστον στην κατάσταση του «φωτισμού του νου», έχοντας συνεχή μνήμη Θεού και αισθανόμενος την ανάγκη της θεϊκής συγγνώμης για την αμαρτωλότητά του σύμφωνα με τον Παύλο: «ότι Χριστός Ιησούς ήλθεν εις τον κόσμον αμαρτωλούς σώσαι, ων πρώτος ειμί εγώ» (Α΄ Τιμ. 1. 15). Έχει βαθειά ταπείνωση και συντριβή, συνεχή άσκηση και προσευχή. Με λίγα λόγια πρέπει να γεύεται και να ζει την ζωή της άνω μακαριότητας (Άγ. Γρηγόριος Θεολόγος).

2.- Πατέρας αγάπης

Είναι πλημμυρισμένος από το χάρισμα της αγάπης, που συμπονεί και που συμπάσχει, που βοηθάει, θεραπεύει, σκεπάζει, ανασταίνει και σώζει.

3.- Διάκριση και σύνεση

Η διάκριση, δηλ. η γνώση του καλού και του κακού, των προθέσεων, των αμαρτημάτων και των λογισμών του θεραπευόμενου είναι φωτισμός του Αγίου Πνεύματος και είναι βασικό στοιχείο του έργου της εξομολόγησης.

4.- Πνευματική θεραπεία

Προϋποθέτει την ικανότητα της γνώσης της πνευματικής ιατρικής. Γίνεται διάγνωση του νοσήματος, επιχειρείται επέμβαση στα ψυχικά τραύματα και χορηγείται η κατάλληλη θεραπευτική αγωγή και όλα αυτά σύμφωνα με την ρήση: «ασθενούντας θεραπεύετε» (Ματθ. 10. 8).

5.- Διδασκαλία και Παιδαγωγική

Είναι διδάσκαλος και «παιδαγωγός εις Χριστόν». Διαφωτίζει, διδάσκει, κατηχεί, κατευθύνει, δεν επιβάλλει, αλλά γεννάει μεταδίδοντας το Πνεύμα. Παραδειγματίζει με την βιωτή του και με διάκριση επιβάλλει τις πνευματικές ασκήσεις (επιτίμια). Καθοδηγεί, ανορθώνει, στηρίζει, ενισχύει και δείχνει συγκατάβαση, συμπάθεια, φιλανθρωπία και στοργή προς την πάσχουσα ψυχή.

Στον πνευματικό μας πατέρα εξομολογούμαστε τα πάντα, όχι μόνο τα πραχθέντα έργω ή λόγω, αλλά και ότι λογισμούς κατακλύζουν τον νου, αλλά ακόμη και τα κρύφια της καρδιάς μας. Επ' αυτών έχουμε τις καταγραφές δυο μεγάλων πατέρων της Εκκλησίας. Συγκεκριμένα:

Μ. Βασίλειος:

Εξομολόγηση των πάντων: Στον πνευματικό μας πατέρα εξομολογούμαστε τα

πάντα, όχι μόνο τα όσα πράττουμε, αλλά και τους λογισμούς μας «Μηδέν της ψυχής κίνημα απόκρυφον φυλάσσειν, αλλά απογυμνούν τα κρυπτά της καρδίας» (Όροι κατά πλάτος, κς΄, ΒΕΠΕΣ 53, 184).

Γρηγόριος Παλαμάς:

«Η αγάπη και υπακοή και ευπείθεια προς τους πνευματικούς πατέρες αναφέρεται προς τον Θεό κι' όποιος απειθεί σ' αυτούς προσκρούει στον Θεό των πατέρων, όπως αποφάνθηκε και ο Χριστός λέγοντας «όποιος ακούει εσάς ακούει εμένα, και όποιος αθετεί εσάς, αθετεί εμένα, εκείνος δε που αθετεί εμένα αθετεί αυτόν που με απέστειλε» (Εις τον άγιον Απόστολον και Ευαγγελιστήν Ιωάννην τον Θεολόγον, ΕΠΕ 11, 57).

«Θα φροντίσεις να έχεις σε όλη σου τη ζωή πνευματικό πατέρα, για να του εξομολογείσαι κάθε αμαρτία και κάθε λογισμό και να παίρνεις από αυτόν τη θεραπεία και την άφεση. Γιατί στους πνευματικούς πατέρες έχει δοθεί η εξουσία να λύνουν και να δεσμεύουν τις ψυχές. Αυτή τη χάρη και τη δύναμη έλαβαν από το Χριστό. Γι' αυτό θα υπακούσεις σ' αυτούς χωρίς καμία αντιλογία, για να μη χαθεί η ψυχή σου» (Δεκάλογος της κατά Χριστόν Νομοθεσίας, Φιλοκαλία Δ΄, 276). 2.15

Ι. ΚΑΡΔΑΣΗΣ

Πηγή: dathanasiou.wordpress.com